

Bouwsteen ten behoeve van de VHR-opgave

Soorten van de Vogelrichtlijn¹ voor zover betrokken bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden

A229 IJsvogel² *Alcedo atthis*, broedvogel (Versie oktober 2024)

Deze bouwsteen richt zich op de IJsvogel in de hoedanigheid van broedvogel. IJsvogels zijn gebonden aan zoet en helder water; ze foerageren bij voorkeur in langzaam stromend water en broeden zowel aan stromend als stilstaand water. Voor hun nest graven ze een tunnel van een halve tot een hele meter diep in een steile, afkalvende oeverwand van bij voorkeur leemhoudend zand. Het nest ligt direct aan of binnen 200 m van water. Ze jagen vanaf laaghangende takken boven het water op kleine visjes en soms ook op waterinsecten, zoals libellenlarven. Het foerageergebied kan zich uitstrekken tot op enkele kilometers van het nest. Nederlandse IJsvogels blijven jaarrond in het broedgebied of zwerven over korte afstanden. Vanaf de nazomer wordt de populatie aangevuld door buitenlandse vogels, wat dan leidt tot een flinke toename in de winterpopulatie. In winters met aanhoudende strenge vorst vallen veel slachtoffers onder IJsvogels, omdat hun voedsel dan onbereikbaar is. Hiervan kan de populatie snel weer herstellen doordat ze meerdere broedsels per jaar succesvol kunnen groot brengen. In Nederland broedt minder dan 0,1% van de geschatte Europese broedpopulatie.

I. Samenvatting

Landelijk doel³

Vigerend landelijk doel (zie doelendocument, ministerie van LNV 2006) <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 200 paren (binnen een termijn van 5 jaren na strenge winters), verdeeld over ten minste 5 sleutelpopulaties.</i>	200 paren
Voorstel nieuw landelijk doel 2050 <i>Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minsten 450 paren, waarmee een gunstige Staat van Instandhouding wordt behouden.</i>	450 paren
Gunstige Referentiewaarde Populatie <i>Omvang populatie behorende bij de toestand waarin een populatie in ons land in een ecologisch 'gezonde' situatie verkeert (zie Vogel et al. 2021).</i>	450 paren
Huidige populatieomvang <i>Aantal broedparen in de periode 2015-2020.</i>	1.000 paren

Voorstel voor regionale opgave

Het huidig aantal broedparen per regio (provincies en rijkswateren) en de regionale opgaves voor 2050 zijn in tabel 1 weergegeven. Voor de provincies is dit exclusief het aandeel rijkswateren. In deze bouwsteen zijn de rijkswateren gedefinieerd als het voortouwgebied⁴ van Rijkswaterstaat (RWS). Omdat er voor de IJsvogel als broedvogel geen aanvullende landelijke opgave is, is er ook geen aanvullende regionale opgave. In beginsel kan dan worden gestuurd op behoud, waarvoor informatie over de actuele regionale aantallen houvast biedt. Omdat de IJsvogel wijdverspreid over Nederland voorkomt, liggen er in alle regio's opgaves. De drie regio's waar de hoogste aantallen voorkomen en waar dus de hoogste regionale opgaves liggen, zijn Gelderland, Noord-Brabant en de rijkswateren. In Friesland en Zeeland liggen de laagste opgaves.

¹ Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PB 2010, L 20), zoals laatstelijk gewijzigd bij verordening (EU) nr. 2019/1010 van het Europees Parlement en de Raad van 5 juni 2019 (PB 2019, L 170).

² Genoemd in bijlage I van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000-gebieden relevant als broedvogel.

³ Het vigerende landelijke doel is niet zonder meer te vergelijken met het voorgestelde nieuwe landelijke doel. Bij het voorgestelde nieuwe landelijke doel is gebruik gemaakt van sinds 2006 beschikbaar gekomen nieuwe gegevens en informatie, correcties en voortschrijdend inzicht m.b.t. de in Nederland aanwezige vogelpopulaties (zie ook van Kleunen et al. 2017). Daarnaast zijn er verschillen in de systematiek om landelijke doelen te bepalen (ministerie van LNV 2006, Vogel et al. 2021).

⁴ Natura 2000-gebied waar RWS of een provincie voortouwnemer is. De rol van voortouwnemer is vooral die van eerst verantwoordelijke bij het opstellen van het beheerplan.

Tabel 1. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de IJsvogel als broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse, n.b. = niet bepaald.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2050
Gelderland	155	16%	matige toename	70
Noord-Brabant	140	14%	?	60
rijkswateren	140	14%	n.b.	60
Limburg	105	11%	sterke toename	45
Overijssel	80	8%	sterke toename	35
Utrecht	70	7%	?	30
Noord-Holland	60	6%	sterke toename	30
Zuid-Holland	60	6%	matige toename	30
Groningen	50	5%	?	25
Drenthe	50	5%	sterke toename	25
Flevoland	50	5%	?	25
Friesland	25	3%	?	10
Zeeland	15	2%	?	5
Landelijk	1.000	100%	sterke toename	450

Prioritering

De IJsvogel bevindt zich als broedvogel in een gunstige Staat van Instandhouding en er zijn voor zover bekend geen belangrijke potentiële conflicten met landelijke doelen of gebiedsdoelen met habitattypen en/of andere soorten. Er is daarmee geen aanleiding om via prioritering in enige vorm bij te sturen.

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (SvI)

De huidige SvI van de IJsvogel als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld:

Verspreidingsgebied	gunstig
Populatie	gunstig
Leefgebied	gunstig
Toekomstperspectief	gunstig
Staat van Instandhouding	gunstig

De grootte van het verspreidingsgebied van de IJsvogel als broedvogel is toegenomen sinds de atlasperiode in 1973-1977 (Kwak 2018), waardoor het aspect verspreidingsgebied als ‘gunstig’ kan worden beoordeeld. De populatieaantallen zijn op de lange termijn toegenomen (tabel 2, figuur 1) en liggen ook ruim boven de Gunstige Referentiewaarde (GRW) voor de populatie (zie soortspecifieke onderbouwing hieronder en generieke uitleg box 1), waardoor ook het aspect populatie als ‘gunstig’ kan worden beoordeeld. Het actuele leefgebied is van voldoende omvang om de populatie op een gunstig niveau in stand te houden en er zijn geen indicaties dat de kwaliteit van het leefgebied onder druk staat. De op korte termijn sterk toenemende trend in combinatie met de afwezigheid van belangrijke knelpunten en de voorspelling dat winters (als gevolg van klimaatverandering) steeds milder verlopen, leiden ertoe dat het toekomstperspectief als ‘gunstig’ wordt beoordeeld. In het doelendocument (ministerie van LNV 2006) werd de SvI van de IJsvogel als broedvogel tevens op alle aspecten als ‘gunstig’ ingeschat.

Nadere onderbouwing GRW⁵

De IJsvogel was bij de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn in 1980 (Directive Value, DV) een regelmatige broedvogel in Nederland en is daarmee geen ‘nieuwkomer’. Ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn bevond de populatie zich op een ongunstig niveau. Voorafgaand hieraan, in de periode 1950-1980, was namelijk sprake van een langjarige afname van meer dan 0,5% per jaar. Daarnaast stond de soort op de Rode Lijst en de populatieomvang bevond zich onder de kritische populatiegrens van 200 paren (zie box 1 en bijlage 3 in Vogel *et al.* 2021). Daarom wordt gekeken naar een Ecologisch Gunstige Referentie (EGR). Bij soorten zoals de IJsvogel, waar sprake is van een continue afname in de periode voorafgaand aan de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (figuur 1), wordt als EGR een schatting over 1950-1959 aangehouden. Wanneer de EGR in de periode 1950-1959 ligt is bij de bepaling van de GRW een correctie van 10% ten opzichte van de EGR toegepast, om rekening te houden met onzekerheden in de gegevens in deze periode. De GRW komt daarmee op 450 paren (500 paren (EGR) x 0,9 (correctie onzekerheid jaren ‘50)).

Tabel 2. Informatie over de populatieomvang- en ontwikkelingen die betrokken is bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (SvI).

Aspecten kerngetallen SvI	Periode	Conclusie/output
Huidige populatieomvang	2015-2020	1.000 paren
Beoordeling korte termijntrend	2009-2020	sterke toename (9,6% per jaar)
Beoordeling lange termijntrend	1990-2020	sterke toename (6,2% per jaar)
Gunstige Referentiewaarde Populatie	EGR	450 paren

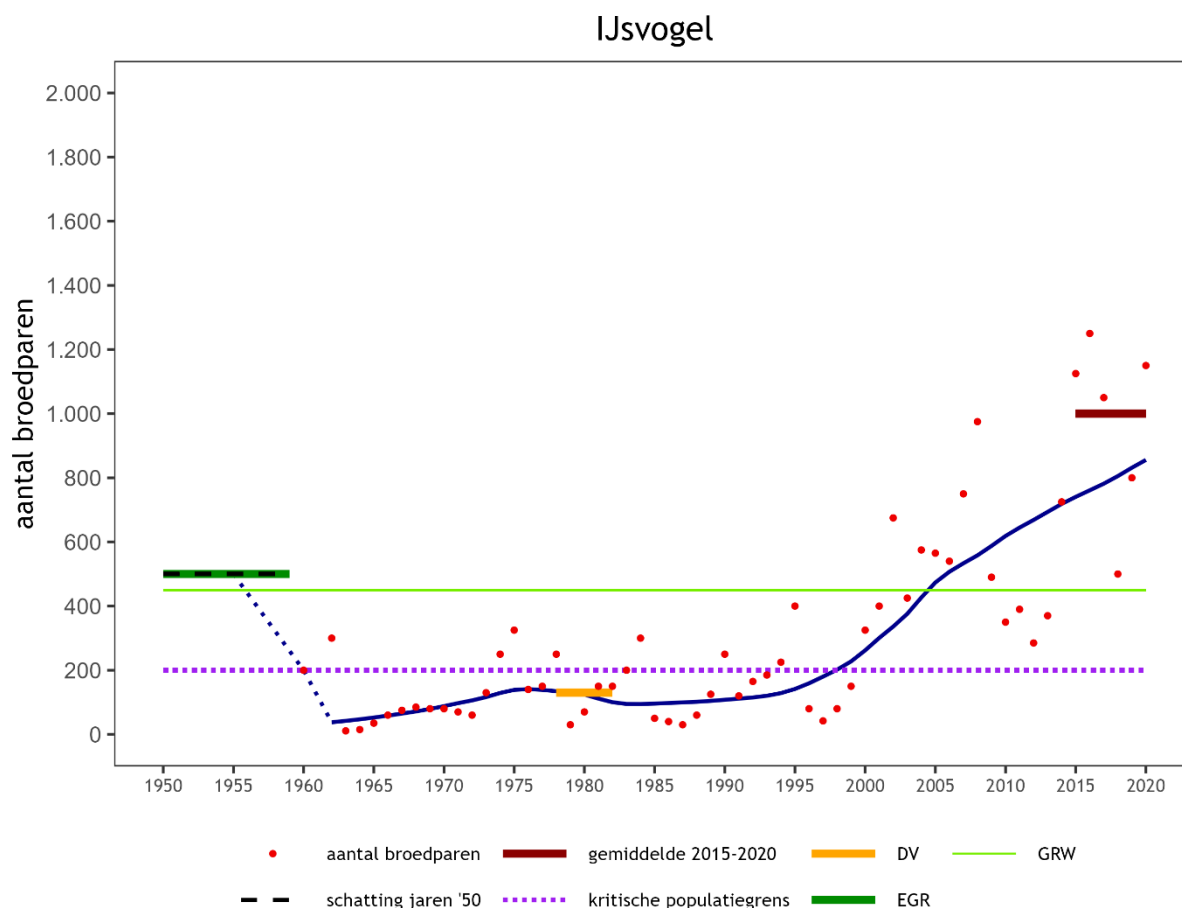
⁵ De te nemen stappen voor het bepalen van de GRW voor broedvogels worden in detail toegelicht in Vogel *et al.* (2021), waarbij het stroomschema in figuur 5.1 (bepaling GRW) en indien van toepassing figuur 5.2 (bepaling EGR) worden gevolgd. Zie ook de generieke uitleg in box 1 van deze bouwsteen.

Box 1. Wat is de GRW en hoe wordt die bepaald voor broedvogels?

Bij de methodiek voor het bepalen van de SvI (Vogel *et al.* 2021) is het voor de beoordeling van het aspect populatie nodig om de actuele populatieomvang te vergelijken met een Gunstige Referentiewaarde (GRW, ofwel *Favourable Reference Value* (FRV)). De GRW schetst de populatieomvang in een ecologische toestand van een populatie die gunstig is en is een objectieve, wetenschappelijk onderbouwde waarde. Bij de bepaling worden alleen ornithologisch-ecologische aspecten betrokken. De GRW voor de populatiegrootte is geen doel op zich maar wel een belangrijke pijler voor de bepaling van de vitaliteit van de populatie. Voor een gunstige SvI moeten echter ook andere aspecten (verspreidingsgebied, leefgebied en toekomstperspectief) op orde zijn. Bij het bepalen van de GRW voor de populatie worden voor broedvogels de hierna beschreven uitgangspunten gehanteerd.

- De Vogelrichtlijn bepaalt dat het niveau van de populatie ten tijde van de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (1980), de *Directive Value* (DV), behouden moet blijven. Daarom wordt eerst bezien of de populatieomvang zich toen op een gunstig niveau bevond. Om te voorkomen dat de DV sterk wordt beïnvloed door piek- of daljaren wordt een gemiddelde over 5 jaar aangehouden: de periode 1978-1982. Als de populatie zich in die periode op een gunstig niveau bevond, is de GRW gelijk aan de DV.
- De DV was aantoonbaar ongunstig als er rond 1980 sprake was van een langjarige consistente doorzettende afname, de soort als ‘*depleted*’ werd beschouwd (sterk afgenomen voor 1980 en nog niet hersteld), de soort op de Rode Lijst van 1984 stond en/of de populatie kleiner was dan de kritische populatiegrens (zie uitleg laatste bullet). In die gevallen wordt gekeken naar een *Ecologisch Gunstige Referentie* (EGR). De EGR weerspiegelt de populatieomvang in een periode binnen de tijdspanne 1950-heden waarin de ecologische omstandigheden voor de soort relatief gunstig waren (zie bullets hierna).
- Bij nogal wat soorten is sprake van een continue afname voorafgaand aan de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn (periode 1950-1980) en rond 1980 nog geen sprake van herstel. In die gevallen wordt als EGR een schatting over 1950-1959 aangehouden. De GRW is dan bepaald op 90% van die geschatte populatieomvang, om rekening te houden met de onzekerheden in de gegevens in deze periode.
- In de andere gevallen waarbij de DV als ongunstig wordt beschouwd wordt voor het bepalen van de EGR gekeken naar de lange termijn van 30 jaar vóór 1980, en de periode daarna, dus de tijdspanne 1950-2020. Binnen deze periode wordt gezocht naar een periode van minimaal 10 jaar waarin de soort zich op een (relatief) stabiel en gunstig niveau bevond. Als er geen voldoende stabiele periode wordt gevonden, wordt gekeken of er een langdurige periode (30 jaar) zonder afname was. Indien ontwikkelingen in de EGR-periode passen in de natuurlijke populatieschommelingen (bijv. sterfte in strenge winters gevolgd door herstel) dan kan, ondanks deze fluctuaties, nog steeds gesproken worden van een stabiele periode. Wanneer de DV ongunstig was en de EGR te bepalen is, dan is de GRW gelijk aan de EGR.
- Wanneer de GRW wordt gebaseerd op een EGR die in een periode voor 1980 valt en onomkeerbare ontwikkelingen vóór de inwerkingtreding van de Vogelrichtlijn het leefgebied van een soort hebben verkleind, dan is de GRW naar beneden bijgesteld. Daarvan is sprake bij soorten van het boerenland; tussen 1950 en 1980 is 16% geschikt broedgebied verdwenen door bebouwing (inclusief infrastructuur).
- In sommige gevallen zijn zowel de EGR als de DV niet goed bruikbaar als GRW, bijvoorbeeld als de populatie zich in 1980 in een dalperiode bevond en er geen EGR te bepalen is, of omdat een soort zich recent gevestigd heeft. In het geval van recente (her)vestiging wordt het gemiddelde over de periode 2015-2020 genomen als GRW. Bij soorten met een ongunstig populatieniveau rond 1980 waarvoor de EGR niet te bepalen is, is teruggevallen op een kritische populatiegrens. Dit is een waarde waaronder de soort niet meer levensvatbaar in Nederland kan voortbestaan en dus de kans op verdwijnen zeer hoog is. Vanwege de onzekerheden rondom deze norm wordt deze zeer terughoudend toegepast.

Voor een nadere uitleg wordt verwezen naar Vogel *et al.* (2021).

Figuur 1. Overzicht van de waarden waarmee de ‘Gunstige Referentiewaarde’ (GRW) voor de populatie van de IJsvogel als broedvogel is bepaald. Weergegeven is het globale populatieverloop op basis van aantallen broedparen (rode punten). Voor periodes met jaarlijkse schattingen (enkele missende jaren uitgezonderd) is het populatieverloop weergegeven als een solide donkerblauwe lijn. In periodes waar geen jaarlijkse schattingen beschikbaar zijn, zijn de jaren met een bekende populatieomvang verbonden met een stippellijn. Periodiek vastgestelde populatiegroottes tijdens de jaren '50 worden weergegeven met een horizontaal gestreepte zwarte lijn die aangeeft welke periode de schatting beslaat (in de regel 1950-1959). Relevante waarden zijn aangeduid met gekleurde horizontale balkjes: Directive Value (DV, 1978-1982, oranje), Ecologisch Gunstige Referentie (EGR, donkergroen), populatieomvang in de periode 2015-2020 (donkerrood) en kritische populatiegrens (paarse stippellijn). De GRW zelf is weergegeven als lichtgroene horizontale lijn. Voor een verdere toelichting over de methodiek wordt verwezen naar box 1 en Vogel et al. (2021).

2. Landelijke opgave bij een gunstige Staat van Instandhouding (GSvI)

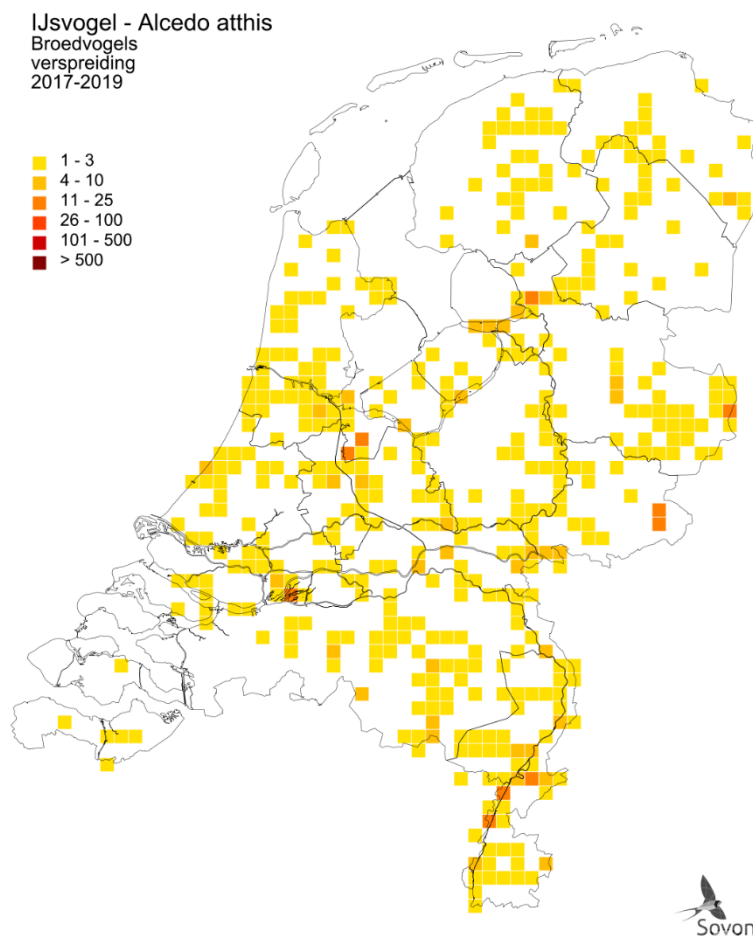
De populatieomvang overeenkomstig de GSvI bedraagt 450 paren. Afgezet tegen het huidige aantal (1.000 paren, 2015-2020) betekent dit dat de populatie zich op een gunstig niveau bevindt.

III. Haalbaarheid

1. Beoordeling landelijke opgave

De IJsvogel is als broedvogel in grote delen van Nederland te vinden, al is op de Waddeneilanden nog geen zeker broedgeval aangetoond (figuur 2). Gebieden waar zich relatief veel broedparen ophouden, liggen in Noordwest-Overijssel (Wieden-Weerribben), langs de Randmeren, Vechtplassen en Grote Rivieren, in de Biesbosch en langs de beken en beekloopjes in Zuid- en Oost-Nederland (Kwak 2018). De aantallen en grootte van het verspreidingsgebied zijn sinds begin jaren tachtig steeds meer toegenomen. Deze ontwikkeling kan grotendeels verklaard worden doordat streng winterweer zeldzamer is geworden; in vorstrijke winters vallen veel slachtoffers onder IJsvogels die zich in onze streken vooral als stand- en zwerfvogel gedraagt. Daarnaast kwamen in diverse regio's meer broedgebied beschikbaar door soortgerichte beschermingsmaatregelen, zoals het aanleggen van broedwanden en het

beschermen van wortelkluiten van omgevallen bomen. Ook kregen gekanaliseerde beeklopen weer een natuurlijker karakter en is de waterkwaliteit in de afgelopen decennia verbeterd. Dit heeft geresulteerd in een toename van de nestgelegenheid en de hoeveelheid vis (Kwak 2018).

Figuur 2. Broedverspreiding van de IJsvogel in de periode 2017-2019. Weergegeven is het aantal broedparen per atlasblok (5x5 km) (Sovon 2022).

2. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

Op dit moment zijn er op landelijk niveau geen belangrijke knelpunten die het behoud van de GSvI van de IJsvogel als broedvogel in de weg staan. Recreatie is echter een aandachtspunt. IJsvogels die broeden of foerageren langs beken en kleine rivieren hebben veel last van kano's en van recreatie op de oever. Plekken met een hoge intensiteit aan watersporters (zoals kano's) worden ongeschikt voor de soort (Krijgsveld *et al.* 2022). De onderstaande analyse richt zich op behoud van de gunstige situatie.

Beheer en herstel-/verbetermaatregelen

- Vanaf de jaren zeventig van de twintigste eeuw is de kwaliteit van het oppervlaktewater in Nederland sterk verbeterd als gevolg van generiek milieubeleid. Met name de strikte regelgeving van de Wet verontreiniging oppervlaktewater (Wvo) in de periode 1970-2009 en de daaraan gerelateerde heffingen stimuleerden bedrijven en waterschappen om op grote schaal zuiveringsinstallaties te bouwen (PBL 2013). Ook internationale waterbeleidsbeslissingen – bijvoorbeeld naar aanleiding van de Sandoz ramp in de jaren tachtig – hebben hieraan bijgedragen.
- In de periode 1995-2021 is door Landschap Noord-Holland en vooral door de IJsvogelwerkgoep Gooi en Vechtstreek veel ervaring opgedaan met het maken van broedwanden voor IJsvogels. Hierbij bleek dat, naarmate er meer wanden gemaakt worden, zich meer broedparen vestigen in een gebied. Ook bleek dat IJsvogels na strenge winters een grote voorkeur hebben voor door de mens gemaakte ijsvogelwanden. Naast speciale broedwanden, kunnen ook de wortelkluiten van omgevallen of

omgetrokken bomen geschikt nesthabitat vormen (Harder 2012). Dus het helpt de soort om waar mogelijk omgevallen bomen met kluit langs of in de buurt van water te laten liggen.

Regionale verschillen

Op regionaal niveau zijn er geen belangrijke verschillen in knelpunten. Uitbreiding van de populatie IJsvogels vindt vooral plaats in gebieden waar soortgerichte beschermingsmaatregelen worden uitgevoerd (Kwak 2018).

Relevante ontwikkelingen op het vlak van beleid en beheer

Met name de strikte regelgeving van de Wvo heeft in de periode 1970-2009 gezorgd voor een sterke verbetering van de waterkwaliteit. Op veel plaatsen in het zuiden en oosten van Nederland werd en wordt door Waterschappen bovendien gewerkt aan beekherstel. Het merendeel van die projecten vloeit voort uit de Kaderrichtlijn Water (KRW), het Waterbeheer 21^e eeuw (WB21), Gewenst Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR) of Natura 2000. De ingrepen maken ruimte voor ecologische doelstellingen, maar hebben ook de potentie om de effecten van klimaatverandering met watersystemen te bufferen. De IJsvogel profiteert hierbij van toegenomen waterkwaliteit, uitgesleten oevers die nestgelegenheid bieden, toename van kleine vis en van de toegenomen stroomsnelheid die ervoor kan zorgen dat het water niet dichtvriest in strenge winters. De soort kan daarnaast ook profiteren van projecten die langs de grote rivieren zijn opgezet ter bescherming tegen hoogwaterstanden. Zo zijn er in het kader van de projecten 'Ruimte voor de Rivier' (inmiddels afgerond) en 'Maaswerken' bijvoorbeeld nevengeulen aangelegd en uiterwaarden vergroot. Hierbij werd de dynamiek langs de rivieren teruggebracht, wat de hoeveelheid aan geschikt broedgebied voor de IJsvogel doet toenemen.

Ontwikkelingen op biogeografische schaal

De IJsvogel staat met de status 'Least Concern' niet als bedreigd te boek binnen Europa (Birdlife International 2021). De Europese lange termijntrend (1980-2019) is met minder dan 1% per jaar afnemend, terwijl de Europese korte termijntrend over 10 jaar (2010-2019) juist een toename van ruim 3% per jaar laat zien. De verspreiding van de IJsvogel laat een subtiele noordwaartse verschuiving zien, wat waarschijnlijk samenhangt met mildere winters als gevolg van klimaatverandering (Keller *et al.* 2020).

Kennisleemtes

Er zijn op dit moment geen kennisleemtes die het behoud van een GSvI in de weg staan.

Beoordeling haalbaarheid populatieomvang in 2050

Op dit moment bevindt de IJsvogel zich in een GSvI en het toekomstperspectief is gunstig. In samenhang met de nog toenemende populatieaantallen en het gebrek aan belangrijke knelpunten voor de soort, is behoud van de populatieomvang die als gunstig beschouwd mag worden haalbaar voor 2050. Strenge winters kunnen roet in het eten gooien voor de soort, maar de populatie kan hier snel van herstellen. Bij het evalueren van (tussentijdse) doelen dient men rekening te houden met deze natuurlijke schommelingen.

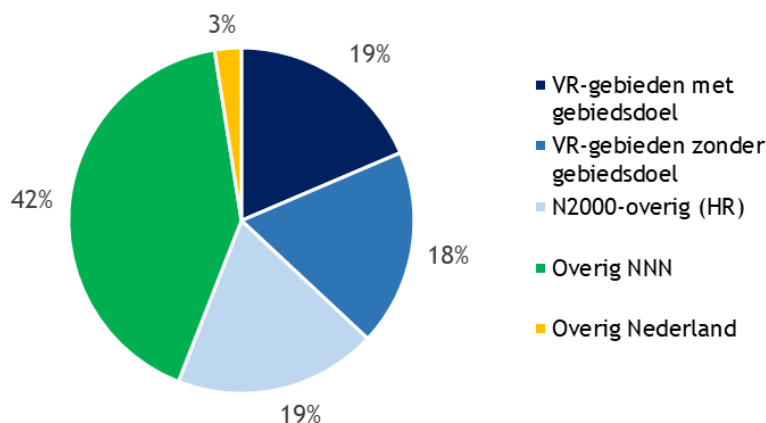
3. Advies landelijk doel

De populatieomvang bij een GSvI bedraagt 450 paren. De populatieomvang van ca. 1.000 paren die in de periode 2014/15-2019/20 in Nederland aanwezig was, ligt hier ruim boven. De korte termijntrend is toenemend en het toekomstperspectief is als 'gunstig' beoordeeld. Het advies is daarom om het landelijke doel voor 2050 op 450 paren te stellen, overeenkomstig de omvang waarbij de soort duurzaam in het leefgebied kan voortbestaan. De landelijke opgave is in de huidige situatie gerealiseerd.

IV. Regionale opgave

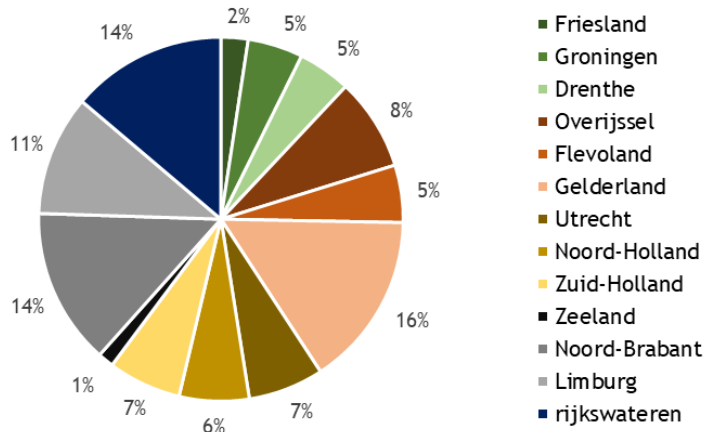
1. Actueel voorkomen

De meeste IJsvogels in Nederland broeden in natuurgebieden, waar zich zoet water met geschikte oevers bevindt om een nesthol in te maken. Iets meer dan 40% broedt in overig Natuurnetwerk Nederland (NNN), waarna ongeveer 20% zowel in vogelrichtlijngebieden met en zonder gebiedsdoelen als overige Natura 2000-gebieden broeden (figuur 3). Slechts een klein aandeel broedt in overig Nederland.

Figuur 3. Aanwezigheid in de afgelopen zes jaar (2015-2020) in onder de Vogelrichtlijn aangewezen Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel voor de IJsvogel als broedvogel, de overige vogelrichtlijngebieden, overige Natura 2000-gebieden (habitatrictlijngebieden), overig Natuurnetwerk Nederland (NNN) en overig Nederland (buiten N2000/NNN).

In figuur 4 wordt de verdeling gepresenteerd over de provincies en de rijkswateren. Het provincie-aandeel is exclusief rijkswateren, de aantallen in het rivierengebied worden wel aan de provincies toegekend. Voor deze indeling is gekozen omdat provincies en RWS (rijkswateren) de voortouwnemers voor de beheerplannen zijn. Hoewel IJsvogels in alle regio's voorkomen, nemen de broedpopulaties in Gelderland, Noord-Brabant, Limburg en de rijkswateren meer dan de helft van alle Nederlandse IJsvogels voor hun rekening. Lagere aantallen komen voor in Zeeland en in de noordelijke provincies. Omdat deze provincies buiten het broedseizoen wél veel IJsvogels herbergen, is het aannemelijk dat de relatieve afwezigheid van de soort in broedtijd met name verklaard kan worden door het ontbreken van geschikte nestgelegenheid of de onmogelijkheid om een nesthol te graven in zware klei. Gebrek aan voedsel speelt waarschijnlijk geen of een ondergeschikte rol (Kwak 2018).

Figuur 4. Aanwezigheid van de IJsvogel als broedvogel in de afgelopen zes jaar (2015-2020) per provincie (exclusief rijkswateren) en in de rijkswateren. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS.

Belangrijke gebieden voor de IJsvogel zijn te vinden nabij rivieren, beken en meren. De Gooi & Vechtstreek springt eruit (tabel 3), waarschijnlijk omdat hier al jaren stelselmatig ingezet wordt op het creëren van nestgelegenheid (Harder 1995, Harder 2012).

Tabel 3. De belangrijkste broedgebieden van de IJsvogel in de periode 2015-2020 alsmede overige Natura 2000-gebieden met een instandhoudingsdoel (IHD) voor deze soort. Het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie is indicatief weergegeven. VR* = (mede) onder de Vogelrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied met een instandhoudingsdoel voor de IJsvogel als broedvogel, HR = in het kader van de Habitatrichtlijn aangewezen als Natura 2000-gebied (indien >5%), NNN = Natuurnetwerk Nederland (indien >5%), overig = overig Nederland, IHD = huidig instandhoudingsdoel, - = geen IHD.

Gebied	Status	Regio	Aantal (paren)	Aandeel in NL	IHD (paren)
Het Gooi & Vechtstreek	NNN/overig	NH	74	8%	-
Rijntakken	VR*/HR	Gl	68	7%	25
Twente	NNN/overig	Ov	51	5%	-
Biesbosch	VR*/HR	NB	29	3%	20
Veluwe	VR*/HR	Gl	26	3%	30
Bekendelle	HR	Gl	25	3%	-
Wooldse Veen	HR	Gl	25	3%	-
Korenburgerveen	HR	Gl	25	3%	-
Willinks Weust	HR	Gl	25	3%	-
Zuidelijk Maasdal	NNN/overig	Lb	24	2%	-
De Wieden	VR*/HR	Ov	16	2%	10
Oostelijke Vechtplassen	VR*/HR	NH	15	2%	10

2. Advies voor regionale opgave voor 2050

Het voorgestelde landelijke doel voor 2050 vormt het uitgangspunt voor de regionale opgaves. De opgave wordt verdeeld naar rato van het aandeel van de regio in de landelijke populatie, tenzij er redenen zijn om daar gemotiveerd van af te wijken. Dat kan door verschillen in regionale trends (makkelijker te realiseren in regio's waar de soort het beter doet), verschil in areaal potentieel leefgebied en/of de nabijheid van bronpopulaties voor herstel. Bij de IJsvogel is er geen reden om af te wijken van de verdeling op basis van het huidige regioaandeel in het landelijke totaal. Omdat er voor de IJsvogel geen aanvullende landelijke opgave is, is er ook geen aanvullende regionale opgave (tabel 4). In beginsel kan dan worden gestuurd op behoud, waarvoor informatie over de actuele regionale aantallen houvast biedt. Omdat de IJsvogel verspreid over Nederland voorkomt, liggen er in alle regio's opgaves. De drie regio's waar de hoogste aantallen in voorkomen en waar dus de hoogste regionale opgaves liggen zijn Gelderland, Noord-Brabant en de rijkswateren. In Zeeland en Friesland liggen de laagste opgaves.

Tabel 4. Voorstel voor opgave (aantal paren) per regio (rijkswateren en provincies exclusief aandeel rijkswateren) van de populatie van de IJsvogel als broedvogel voor 2050. De rijkswateren zijn gedefinieerd als het voortouwgebied van RWS. Tevens weergegeven zijn de huidige populatieomvang, het procentueel aandeel in de Nederlandse broedpopulatie en de korte termijntrend. De trend heeft betrekking op de provincies inclusief de rijkswateren. De verdeling van het huidige aantal paren over de regio's is als vertrekpunt gehanteerd voor de regionale opgaves. ? = onvoldoende gegevens beschikbaar voor trendanalyse, n.b. = niet bepaald.

Regio	Huidige populatie (2015-2020)	Landelijk aandeel regio (2015-2020)	Trend (2009-2020)	Voorstel regionale opgave 2050
Gelderland	155	16%	matige toename	70
Noord-Brabant	140	14%	?	60
rijkswateren	140	14%	n.b.	60
Limburg	105	11%	sterke toename	45
Overijssel	80	8%	sterke toename	35
Utrecht	70	7%	?	30
Noord-Holland	60	6%	sterke toename	30
Zuid-Holland	60	6%	matige toename	30
Groningen	50	5%	?	25
Drenthe	50	5%	sterke toename	25
Flevoland	50	5%	?	25
Friesland	25	3%	?	10
Zeeland	15	2%	?	5
Landelijk	1.000	100%	sterke toename	450

V. Prioritering

De IJsvogel bevindt zich als broedvogel in een GSVI en er zijn voor zover bekend geen belangrijke potentiële conflicten met landelijke doelen of gebiedsdoelen met habitattypen en/of andere soorten. Er is daarmee geen aanleiding om via prioritering in enige vorm bij te sturen.

Literatuur

- BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. European Red List of Birds. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- HARDER J. 1995. IJsvogel project gestart in het Gooi, Vechtstreek en Kennemerland. De Korhaan 29: 103-104.
- HARDER J. 2012. IJsvogelhandleiding: aanleg, controle en onderhoud van ijsvogelwanden. Rapportnummer: 12-025. Landschap Noord-Holland, Heiloo.
- KELLER V., HERRANDO S., VOŘÍŠEK P., FRANCH M., KIPSON M., MILANESI P., MARTÍ D., ANTON M., KLVAŇOVÁ A., KALYAKIN M. V., BAUER H.-G. & FOPPEN R.P.B. 2020. European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.
- VAN KLEUNEN A., VAN ROOMEN M., JANSSEN J.A.M., KUITERS A.T., VAN WINDEN E., BOELE A., SCHMIDT A.M. & VAN VREESWIJK T. 2017. Advies over correcties en bijstellingen van Natura 2000-doelen; Achtergronddocument bij het rapport Advies over de Natura 2000 doelensystematiek en Natura 2000-doelen. Rapport 2779C. Sovon-rapport 2016/27. Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- KRIJGSVELD K.L., KLAASSEN B. & VAN DER WINDEN J. 2022. Verstoring van vogels door recreatie. Literatuurstudie van verstoringsgevoeligheid en overzicht van maatregelen. Deel 1 hoofdrapport & deel 2 soortbesprekingen. Uitgave Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- KWAK R. 2018. IJsvogel *Alcedo atthis*. Pp. 356-357 in: Sovon Vogelonderzoek Nederland 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- MINISTERIE VAN LNV. 2006. Natura 2000 doelendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- PLANBUREAU VOOR DE LEEFOMGEVING (PBL). 2013. Verdroenen en verdienen. Op zoek naar kansen voor de Nederlandse economie. PBL, Den Haag.
- VOGEL R., FOPPEN R., VAN DEN BREMER L., VAN TURNHOUT C.A.M. & VAN ROOMEN M. 2021. Methodiek voor de bepaling van de staat van instandhouding van vogels. Sovon-rapport 2021/26. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Geraadpleegde websites

- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. 2022. IJsvogel. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/8310>. Geraadpleegd op 05/05/2022.